

Waraana bakka bu'aa sadaffaatti, akkuma Daani'el boqonnaa kudha tokko keewwata kudha sadii hamma kudha shaniitti ibsametti, humni mul'ata sana dhaabuuf of ol kaasu sun ni beeksifama. Keewwatichi sun bara dhaloota Kiristoos dura 200 keessatti raawwatame; yeroo sanatti "Roomaan mootii dargaggeessa Gibxii bakka isaatiin gidduu seente," akkasumas "inni badiisa Anxiyookasii fi Filiphooos qopheessan irraa akka eeggamu murteessite." Keewwatichi fi seenaa bara 200 Dh.K.D. sun ni mul'isu; jechuunis seera Dilbataa dura xiqqoo, sababa Puutiin kan bakka bu'e, isa dadhabe sana ittisu jedhu irratti hundaa'uun, yeroo Ameerikaan Gamtaa Mootummootaa (Seelewkosii fi Filiphooos Maqedoon) wajjin naannolee Raashiyaa fudhachuu fi bu'aa isaanii waliinii irratti hirmaachuuf wal qoodu murteessanitti, Roomaan paappaasotaa (sagaagaltuu Xiros) muuziqaa ishee taphachuu jalqabdi; yeroo isheen mootota lafaa wajjin ejja raawwachuuf ba'u jalqabtutti.

Bara 533, fi labsiin mootummaa Justinianisis akka raajii keessatti Mul'ata boqonnaa kudha sadii, lakkoofsa lama keessatti mul'ifametti irra deebi'amee ni raawwatama; achitti bineensichi guddaan, jechuun Roomaan Waaqeffannaa-buqqaatuu, paaphaasummaadhaaf waan sadii ni kenna jedhamee ibsameera.

Bineensi ani ani argu akka qeerensaa ture; miilli isaas akka miilla beelaadaa ture; afaan isaas akka afaan leencaa ture; jawween immoo humna isaa, teessoo isaa, fi aboo guddaa isaaf kenne. Mul'ata Yohaannis 13:2.

Bineensi Roomiin waaqeffataa bara 330 keessatti, yeroo Qonistaantinoos mootummaa isaa gara Qonistaantinoopiliitti geesse, teessoo isaa "teessoo" (magaalaa Roomii) paaphaasummaadhaaf kenne. Kilovis humna waraanaa isaa "humna" paaphaasummaadhaaf bara 496 irraa eegalee kenne; bara 533 immoo Yustiniyaanos aangoo mootummaa "aboo" paaphaasummaadhaaf kenne. Waggaa shan booda, Roomiin waaqeffataan, akkuma lakkoofsota kudha jaha, soddoma tokkoo fi afurtamii tokko keessatti Daanyel boqonnaa kudha tokko keessatti argisiifametti, paaphaasummaa teessoo mootummaa irra kaa'e. Yeroo Ameerikaan waraana bakka-bu'aa sadaffaa injifattu, paaphaasummaan humna Komunizimii Raashiyaa, isa raajii Faaximaa keessatti dubbifame, mo'atee jiraata. Waraannonni bakka-bu'aa mallattoo dhugaa ni baatu; sababiin isaas loltoota bakka-bu'oota paaphaasummaatiin lolli sadanuu raawwatamu.

Waraanni bakka mootummaa Phaappaasii jalatti lolu keessaa inni jalqabaa fi inni dhumaa Ameerikaa dha (Prootestaantizimii gantuu). Waraanni bakka mootummaa jalqabaa fi dhumaa gidduu jiru immoo Naaziiwwan Yukireenii ti; isaanis Dubbii Addunyaa lammaffaa keessatti Raashiyaa Komuunistii irratti waraana bakka mootummaa Kaatolikii turan. Waraannonni addunyaa sadii jiru; waraannonni bakka mootummaa sadiis jiru. Waraanni lammaffaan, waraana addunyaa fi waraana bakka mootummaa lameenii keessatti, Naazizimii dha. Waraanni yeroo ammaa Yukireenii keessatti geggeeffamaa jiru waraana daangaa isa jalqaba irratti waraana Raphia keessatti lakkoofsa kudha tokkoo fi kudha lama raawwachiise dha. Waraanni Yukireenii keessatti geggeeffamaa jiru yeroo ammaa yeroo rukutaa Islaamaa keessaa isa lammaffaa kan abaarsa sadaffaa keessatti raawwatamaa jira, haa ta'u malee Islaamni waraana addaa sana keessatti hin hirmaatu.

Madaan inni jalqabaa lafa ulfina qabeessa hafuura irratti Fulbaana 11, 2001tti ture; inni xumuraa madaan sadii keessaa immoo seera Dilbataa irratti, ammas lafa ulfina qabeessa hafuura irratti ta'a.

Madaan lammaffaan madaan sadii keessaa kan Islaamaa keessaa, kan wayyoo sadaffaa, Onkololeessa 7, 2023tti lafa ulfina qabeessa durii isa sirrii irratti ture. Waraanichi naannoo isa wal fakkaataa keessatti adeemsifamaa jira; innis iddoo Ptoleemii lola Raafiyaa keessatti injifate sana dha. Yesuus guyyoota dhumaa keessatti waraanni fi oduun waraanaa akka jiraatan dubbateera.

Waraanni Yesuus itti akeekkate sun, yeroo seenaa keessatti bu'aan mul'ata hundumaa raawwatamu keessatti ni ta'u; dhugaan sunis Hezekelitti galmeeffameera. Seenaa sana keessatti dhufaatiin wayyoo sadaffaa Islaamaa, lola lammaffaa fi sadaffaa waraana bakka-bu'ootaatiin geggeeffamuu, irra-deebi'uun Lola Siviilii Ameerikaa, fi irra-deebi'uun Lola Warraaqsa Ameerikaa ni bakka bu'amu. Waraanonni kun yeroo seenaa chaappaa nama kuma dhibba tokkoo fi afurtamii afur kennamuu keessatti ni raawwatamu; yeroo seerri Dilbataa dhihoo dhufu sanattis, yeroo waraanni addunyaa inni dhumaa, inni sadaffaan jalqabu, akkasumas yeroo Islaamni wayyoo sadaffaa dheekkamsa isaa saboota irratti dabaluu, Gooftaan akka mallattoo ol-kaafamaa ta'etti loltoota Isaa ni kaasa.

Isinis waa'ee waraanaa fi odeeffannoo waraanaas ni dhageessu; kanaaf hin jeeqaminaa; wantoonni kun hundinuu ta'uun isaanii dirqama, garuu dhumni amma iyyuu hin geenye. Sabni saba irratti ni ka'a, mootummaa immoo mootummaa irratti; beelli, dhukkuboonni daddarboon, akkasumas kirkirri lafaa iddoowwan garaagaraatti ni ta'u. Wantoonni kun hundinuu jalqaba gaddaa ti. Maatewos 24:6–8.

Yeroo mallattoo kaa'amuu kuma dhibba afurtamii afur keessatti, gareewwan lamaa saba Waaqayyoo dandeettii isaanii arguufii fi dhaga'uuf qaban irratti hundaa'anii ifatti adda baafamu.

Kanaaf ani fakkeenyaan isaanitti dubbadha; sababiin isaas, utuu arganuu hin argan; utuu dhaga'anuu hin dhaga'an, hin hubatanis. Isaan keessatti raajii Esaayaas akkana jedhu raawwatameera; “Dhaga'uun ni dhageessu, garuu hin hubattan; arguunis ni argitu, garuu hin qalbeeffattan. Sababiin isaas, garaan saba kanaa furdateera; gurri isaanii dhaga'uuf duudeera; ija isaaniiis cufataniiru; akka yeroo tokko illee ija isaaniitiin hin argine, gurra isaaniitiinis hin dhageenye, garaa isaaniitiinis hin hubanne, deebi'anii akka hin fayyineef.” Garuu ija keessan jechuun eebbifamoo dha, ni argu waan ta'eef; gurri keessanis ni dhaga'a waan ta'eef. Maatewos 13:13–16.

Yeroo sana keessatti, kan Fulbaana 11, 2001 irraa jalqabe, Yesuus, “waraanaa fi oduu waraanaa ni dhageessu” jedhe. Kitaaba Mul'ataa keessatti, Yohaannis warra sagalee Kiristoos dhaga'an bakka bu'a.

Ani Guyyaa Gooftaa keessa Hafuuraan ture; sagalee guddaa tokko, akka sagalee malakataa, duuba koo irraa nan dhaga'e. Mul'ata Yohaannis 1:10.

“sagaleen” inni inni dhaga'e “akka malakataatti” ture; malakataanis mallattoo waraanaa ti; innis sagalee sana duuba isaa irraa dhaga'e. Achiis sagalee sana arguuf garagale.

Anis ana dubbisuuf garagale. Garagalee yeroon ilaalu, ibsituu warqee torba nan arge; ibsituuwwan torban sana gidduuttis nama ilma namaa fakkaatu tokko nan arge; innis uffata miilla ga'utti bu'u uffatee ture, qoma isaattis hidhata warqee hidhatee ture. Mataan isaa fi

ture, gidduu isaas akka halluu ambaarii fakkaata ture.’ Geengoo hedduun, wal keessa seenanii jiran, uumamoota jiraatanii afuriin socho’aa turan. Isaan hundumaa olitti immoo ‘fakkiin teessoo tokkoo, akka mul’ata dhagaa saffiiraa fakkaatu ture; fakkii teessichaa irrattis akka mul’ata namaa tokkoo isa gubbaa irra jiru fakkaata ture.’ ‘Keerobiimota keessatti, qoochoo isaanii jalatti, fakkiin harka namaa mul’ate.’ Hisqi’eel 1:4, 26; 10:8. Geengoonni kun qindoomina isaanii keessatti baay’ee walxaxaa waan turaniif, ija jalqabaatti jeequmsa keessa jiran fakkaatu turan; garuu wal-simannaa guutuu keessatti socho’u turan. Uumamoonni samii, harka qoochoo keerobiimotaa jala jiruun deggeramanii fi qajeelfamanii, geengoo kana sochoosaa turan; isaan olitti, teessoo saffiiraa irra, Inni Bara-baraa jira ture; teessoo sana naannoes qaawwa roobaa, mallattoo araara Waaqaatti, ture.”

“Akkuma walxaxiinsi akka girgiddaa sanaa harka qajeelchaa baallee kiirubeelota jalatti tureen geggeeffamaa turetti, akkasuma walxaxiinsi taateewwan namootaa to’annoo Waaqaatiin geggeeffama. Gidduu wal lolaa fi jeequmsa sabootaa keessatti, Inni kiirubeelota irra taa’u ammas dhimma biyya lafaa ni qajeelcha.

“Seenaa saboota yeroo isaanii fi iddoo isaanii isaaniif murtaa’e tokko booddee kaan qabatanii turan, utuu ofii isaanii hiika dhugaa isaan irratti ragaa ba’anii hin beekin, nutti dubbata. Har’a sabni hundinuu fi namni dhuunfaa hundinuu karoora Isaa guddaa keessatti iddoo tokko Waaqayyo irraa ramadameera. Har’a namoonni fi saboonni harka Isa dogoggora hin goone keessatti argamuun sibiila madaallii sanaan madaalaman jiru. Hundinuu filannoo ofii isaaniitiin mootummaa isaanii murteessaa jiru; Waaqayyos kaayyoo Isaa raawwachuuf waan hundumaa ol’aantummaadhaan bulchaa jira.”

“Seenaa inni ANI GUDDAAN jedhu sun Dubbii Isaa keessatti mallatteesse, hidhaa tokko tokkoon walitti hidhamee kan jiru sansalata raajii keessatti, bara bara darbe irraa eegalee hamma bara bara dhufuutti, har’a adeemsa bara keessaa eessa akka jirru, yeroo dhufu keessattis maal akka eegamuu danda’u nutti hima. Wanti raajiin akka ta’u dursitee dubbate hundinuu, hamma yeroo ammaa kanaatti, fuula seenaa irratti hordofamee mul’ateera; kanaafis wanti ammas dhufuuf jiru hundinuu tartiiba isaatiin akka raawwatamu ni mirkanaa’uu dandeenya.”

“Balleessi guutuu mootummaa lafaa hundumaa ifatti dubbii dhugaa keessatti dursee dubbatameera. Raajii yeroo murtiin Waaqayyo biraa mootii Israa’el isa dhumaa irratti labsametti dubbatame keessatti ergaan kennameera.” Education, 178, 179.

መንኲራኩሮቹ በመጀመሪያ እይታ ውዥንብር ውስጥ እንዳሉ የሚታዩት፣ በእውነቱ ግን በአሕዛብ ግጭትና ሁከት ውስጥ እንደተወከሉ የሰው ክስተቶች የተወሰነበት እንቅስቃሴ ናቸው። ክርስቶስ በቃሉ ውስጥ የገለጸው ታሪክ እኛ የምንገኝበትን ስፍራ ይነግረናል፤ በዚህም ሁሉንም የምድር ግዛቶች የመጨረሻ ውድቀት ይለይታል። የአንድ መቶ አርባ አራት ሺህ ማተሚያ ዘመን የእያንዳንዱ ራእይ ውጤት የሚፈጸምበት ስፍራ ነው፤ በዚያም ታሪክ ውስጥ መንኲራኩሮቹ ክርስቶስ “የሕማማት መጀመሪያ” ብሎ የጠራቸውን ጦርነቶችና የጦርነት ወሬዎችን ይወክላሉ። የሕማማት መጀመሪያ በ2001 ዓ.ም. ሴፕቴምበር 11 ጀመረ፤ ምክንያቱም ያን ጊዜ የአንድ መቶ አርባ አራት ሺህ ማተሚያ ዘመን ተጀመረ፤ የማተሚያውም መልአክ በቤተ ክርስቲያንና በምድር ውስጥ ስለሚፈጸሙት አስጸያፊ ሥራዎች በሚያለቅሱና በሚጮኹ ላይ ምልክቱን ያኖራል።

Waraanni biyya keessaa jiran sun, warra waraanonni sun maal akka bakka bu'an arganii fi dhaga'an hundaaf gaddisiisu. Seenaa mallattoo cufamuu sanaa keessatti mootummaa lafa irraa hundumaa keessatti kufaatii isaanii isa dhumaa adda baafamaa jira; mootummaawwan sanaas akka kufan seenaa raajii darbee keessatti hordofamee mul'ateera. Isaayyaas boqonnaa ja'affaa keessatti, mul'ata isuma Yohaannis, Daani'el, Hisqi'el, Iyyoobii fi Phaawulos argan sana yommuu arge, ergaa yeroo sanaaf dhiheessuuf fedhii isaatiin of dhiheesse; garuu ergaa sana hammam yeroo akka dhiheessuu qabu gaafate.

Akkasumas sagalee Waaqayyoo dhaga'e; innis, "Ani eenyuun erga? Eenyuutu nuuf deema?" jedhe. Anis, "Kunoo, ani as jira; na ergi," jedheen. Innis akkana jedhe: "Deemiitii saba kanaan jedhi, 'Dhugumaan dhaga'aa, garuu hin hubatinaa; dhugumaan ilaalaa, garuu hin qalbeeffatinaa.' Onnee saba kanaa furdisi, gurra isaanii ulfeessi, ija isaanii cufsi; akka isaan ija isaaniitiin hin argine, gurra isaaniitiin hin dhageenye, onnee isaaniitiin hin hubanne, hin deebi'ine, hin fayyineef." Anis, "Yaa Gooftaa, hamma yoomiitti?" jedheen. Innis deebisee, "Hamma magaalonna nama malee onan, manneen namni keessa hin jiraanne ta'anitti, laftis guutummaatti baddetti, Waaqayyos namoota fagoo buqisee erguutti, gidduu biyyaattis gatamuu guddaan ta'utti" jedhe. Isaayyaas 6:8-12.

Deebii Isaayyaasitti kenname inni ergaa sana hamma "lafa guutummaatti barbadaa'utti" dhiheessuu akka qabu ture. Ergaan chaappaa kaa'amuu yeroo waraanaa keessatti kenname; waraannis sunis addumaan hiika mul'ata "maraah" isa raajonni hundinuu argan ta'uu isaatiin ibsameera. Ergaan alaa kun muuxannoo keessaa uumuuf qophaa'eera; garuu isaanii qofaaf, warra "dhaga'uuf fedhii qaban"ti.

Walitti hidhata bakka bu'aa Phaaphaasii kan Naaziiwwanii lola addunyaa lammaffaatti, sarara irratti sararaan, waliin hiriira waraana bakka bu'aa lammaffaa keessaa lola bakka bu'aa lammaffaa wajjin waliigala; akkasumas lolli addunyaa lammaffaan mataan isaa lola bakka bu'aa lammaffaa wajjin waliigala. Walitti hidhati lola bakka bu'aa lammaffaa fi lola daangaa Raafiya kan amma Yukireen keessatti irra deebi'amee mul'achaa jiru gidduu jiru, juugiraafiyaan rukutaa lammaffaa Islaamaa kan wayyoo sadaffaa keessaa ta'e, kan Onkoloolessa 7, 2023 jalqabe wajjin walitti hidhata; kunis raajii keessatti geengoo geengoo keessa jiran bakka bu'a.

Bara 1999 keessatti kitaabni tokko, kan John Cornwelliin barreeffame, maxxanfame. Yeroo sana John Cornwell Kolleejii Yesuus, Kaamibriijii, Ingilaand keessatti Qorataa Olaanaa Weellisaa ture; akkasumas gaazexeessaa fi barreessaa badhaasa argate ture. Kitaabni sun gahee phaaphaasii Roomaa kan yeroo lola addunyaa lammaffaatti bulche irratti xiyyeeffate. Kitaabichi kan jalqabu akaakayyuu phaaphaasii gara fuulduraatti ta'u sana irraa, isa harka mirgaa Phaaphaasii Pius IX, kan Pio Nono jedhamuun beekamu, ture irraa. Bara 1849 keessatti tuuti jeequmsaa Reepabilikaanii tokko gamoowwan Vaatikaaniin weeraree, Phaaphaasiin Pius IX magaalaa Roomaa keessaa baqate. Namni inni of wajjin baqannatti geesse sun akaakayyuu Eugenio Pacelli ture. Eugenio Pacelli ilmaan ilmaan harka mirgaa Phaaphaasii Pius IX ture; innis boodarra Pius XII ta'e, kitaabni waa'ee Eugenio Pacelliis Hitler's Pope, The Secret History of Pius XII jedhamuun moggaafame.

Kitaaba sana keessatti, Cornwell hamma Pope Pius XII, kan duraan Kaardinaala Eugenio Pacelli ture, yeroo Lolli Addunyaa Lammaffaan gaggeeffamaa turetti ari'atama Yihuudootaa mootummaa

Naaziin raawwatamu akkaan beekke fi akkamitti itti deebii kenne qorata. Inni agarsiisa akka callisni isaa ifa ta'e fi tarkaanfii dhabuu isaa Holokostii irratti balaaleffachuuf mul'ate sun hoggansa isaa haminna qabu yeroo waraanaatti ifatti ibse.

Kornwel Phaayyas XII'n paaphaasummaa ilaalchisee haala seenaa, dandeettii isaatiin hojii dipilomaasii keessatti qabuu fi walxaxiinsa siyaasaa yeroo sanaa dabalatee, ibsa. Inni mala Vaatiikaan Jarmanii Naazii wajjin itti hojjechuuf fudhate ni qorata. Kornwel akka ibsutti, Phaayyas XII'n holokaastii irratti ifatti dubbachuu fi Yihudoota ari'atamoo ta'aniif gidduu seenuu keessatti kufeera; sababiin isaas inni akka Kaardinaalaatti bara 1933 keessatti Hitiler wajjin konkordaata tokko akka raawwatamu godhee ture; kunis hojii Hitileritti amantiin Kaatolikaa akka bitamu waadaa gale ture.

Nuti itti aanu keessatti qorannaa kana itti fufna.

Booda Waraana Addunyaa II booda, namoonni yakka waraanaa Naazii ta'an tokko tokko gara biyyoota garaagaraatti, kanneen keessaa muraasni isaanii Ameerikaa Kibbaa keessa jiran dabalatee, baqachuun murtii jalaa miliquu danda'aniiru. Karaaleen ijoo isaan baqachuuf fi Ameerikaa Kibbaatti gahuu keessatti itti fayyadaman keessaa:

መስመራት ራትላይን (Ratlines): ራትላይኖች ከአውሮፓ ናዚዎችን እና ሌሎች ሸሽጎችን ለማስመለጥ በተለያዩ ድርጅቶች፣ ካቶሊክ ቤተ ክርስቲያንና ርኅራኄ ያላቸውን የመረጃ ኤጀንሲዎች ጨምሮ፣ በስውር የተዘጋጁ የማምለጫ መስመሮች ነበሩ። እነዚህ መስመሮች ብዙ ጊዜ የሐሰት መለያዎች፣ የተጨባጩ ሰነዶችን እና የስውር ማሸጋገር መረቦችን በመጠቀም ወደ ደህና መጠለያዎች፣ ደቡብ አሜሪካን ጨምሮ፣ መድረሳቸውን ያስችሉ ነበር።

Galmeewwan Sobaa: Baqattoonni Naazii hedduun eenyummaa isaanii dhugaa dhoksuuffii fi qabamuu jalaa miliquuf paaspoortota, viizoota, fi galmeewwan imalaa biroo sobaan hojjetaman argatan. Galmeewwan kana fayyadamuudhaan, gara Ameerikaa Kibbaatti ga'uu isaanii dura biyyoota loogummaa hin qabne yookaan isaan deeggaran keessa imalan.

Hirmaannaa Aangoota: Haalota tokko tokko keessatti, mootummaawwan biyyoota Ameerikaa Kibbaa keessatti argaman keessaa qondaaltonni garaadhaa isaanii wajjin waliif galu, argamuun baqattoota Naazii ija isaanii irraa cufanii ilaalan yookaan akka isaan qabamuu jalaa miliqan dammaqinaan gargaaran. Mootummoonni tokko tokko, keessumaa warri sirna abbaa-irree yaada Naazii tumsan qaban, namoota kanaaf baqattummaa kennan.

Qaawwan seeraa keessatti argaman: Yakka waraanaa Naazii keessaa tokko tokko biyyoota Kibba Ameerikaa keessatti qaawwan seeraa yookaan seerota dabarsanii kennuu lafaa ta'an fayyadamuun gara Awurooppaatti dabarfamanii kennamuu irraa of oolchan; achittis yakka isaanii irratti himatamanii mootummaa duratti dhihaachuu qabu turan.

Walumaagalatti, walitti makamuun karaa baqannaa, sanadoota sobaa, hirmaannaa abbootii aangoo, fi hanqinoota seeraa, yakkoonni waraana Naazii gara Ameerikaa Kibbaatti miliquu fi erga Waraanni Addunyaa Lammaffaan xumuramee booda waggoota hedduudhaaf murtii jalaa dheessuuf isaan dandeessise. ChatGPT, March, 2024.